

СТАНОВИЩЕ

върху дисертацията на

Даниела Христова Дралева,

редовен докторант по Социална философия

към Философски факултет на Югозападния университет „Неофит Рилски“,

на тема: *„Развитие на концепта за модерна наука през метафизическите идеи на Декарт и Лайбниц“*

за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“

в професионално направление **2.3. Философия**

Научна специалност: История на философията

от доц. д-р Юлия Васева-Дикова, Институт по философия и социология към БАН

Дисертационният труд на Даниела Дралева поставя във фокуса на изследователския анализ централна тема от полето на философията - въпросът за това какво е наука. Историческата положеност на идеята за модерната наука в областта на философията и по-конкретно в работите на Декарт и Лайбниц, е важна отправна точка за съвременните анализи, изследващи какво е науката днес. По този начин дисертационният труд демонстрира актуалността на темата днес, както и ролята и значението на философските питання за съвременната наука. Във Въведение (стр. 4-5) дисертантът аргументира интереса си към проблематиката през ясно дефинирана обосновка в три пункта: необходимост от философски анализ на понятието за модерна наука; извеждане на разбирането за метафизично при Декарт и Лайбниц и съвременните специфики при световните изследвания; философска реконструкция на техните идеи по отношение на науката и значението им за развитието на съвременната наука. В рамките на тази част от дисертацията се изказват ясни основна теза, хипотеза, обект на изследването, предмет на изследването, цели и задачи както и методология (стр. 5-6).

Дисертацията структурно е разгърната в следните глави, параграфи и подпараграфи: Въведение, Първа глава с 5-ет параграф и подпараграфи към тях (стр.10-157), Глава

втора с 6-ст параграфа и подпараграфи към тях (стр. 158-265), Заключение, Научни приноси, Публикации, Библиография и е с обем от 290 страници.

Първа глава въвежда проблема на дисертацията през констатирането на тенденцията за отгласкване от идеите, централни за религиозния догматизъм и построяване на нов идеен център ситуиран около философските идеи за знание през XVII. Основна задача реализирана в тази глава е изследване на онези специфични и съществени елементи на човешкото познание от тази епоха, които определят важният преход от религиозна картина на света към научна картина на света. Този преход се проследява през идеите на Декарт и Лайбниц, които са и определящи (за автора) за това как се структурира, разгръща и развива не само идеята, но и практическото реализиране на модерната наука. В рамките на тези философски концепции се поставя началото на новия път (метод) за достигане до знание, което е специфично само за науката, а централна роля в този процес играе развитието на онези методи, които гарантират систематичност, проверка и взаимосвързаност на получените знания. В рамките на първа глава се извежда идеята за важността на метафизиката в разгръщането на модерната наука, като се акцентира върху промяната на това какво е метафизиката в епохата на Новото време. Развитието на философската идея за метафизика от античността до днес с ярък акцент върху философските идеи на Декарт и Лайбниц, е важен елемент от анализирането на темата за модерната наука във философията. Поставянето в рамките на работата на това ключово философско понятие е съществен елемент в процеса на анализиране на прехода от схоластична към научна картина за света. Изведени са критичният подход и систематичното съмнение (стр. 29) като важни методологични подходи на Декартовата философия, оказали голямо влияние при формирането на научното изследване, аргументиране и проверка. Показано е значението и ролята на математиката за формирането на същинската модерна наука, както и присъствието на проблема за причинността през механистичните постановки на осмисляне, експериментиране и обяснение на специфичното за научния тип познание. Отдадено е значение на формирането на нов и специфичен научен език през въвеждането на нови термини и понятия. По този начин се издига и защитава идеята за важната роля на философските и математически идеи на Декарт като за инструмент за разбиране и изследване на света (стр. 66) в рамките на една нова научна парадигма. В основата ѝ авторът поставя строго

специфичният и ясно структуриран Декартов метод, който е определяща основа за процеса по надграждане на научното познание. В рамките на своите разсъждения (стр. 67) авторът използва философската идея на Томас Кун за парадигма и извежда Декартовата философия и математика като пример за замяна на един парадигмален период (схоластичен или религиозен светоглед) с друг такъв (Декартов метод).

В рамките на първа глава, авторът сравнява ключови идеи на Декарт и Лайбниц по отношение на централни проблеми, формирали спецификата и същността на разбирането за наука. В хода на разработката се посочват редица съвременни философски анализи на научни идеи и връзката им с проблемите поставени и осмислени от двамата философи. Множеството съвременни анализи, които се представят в текста са адекватни на поставената задача в началото на дисертацията. Демонстрира се познаване не само на ключови автори от чужбина, а като позитивен елемент на разработката бих посочила представянето на идеите на значими автори от полето на съвременната философия на науката (чл. кор. проф. Ангел Стефанов).

В края на главата (стр. 158) са изведени ясно и конкретно основни изводи по темата на дисертацията, които коректно отразяват направеното от автора в дисертацията.

Във втора глава, озаглавена “Вярата и разумът. Метафизика и степени на съгласуване”, дисертантът се заема с нелеката задача да изясни философските понятия интелект и разсъдък в началото на периода на Новото време. За тази цел се предприема изграждането на сравнителен анализ, чрез който да се определи специфичното в онтологичен и метафизичен план по отношение на понятията *Intellectus*, *Mens* и *Ratio* в трудовете на Декарт и Лайбниц. В хода на реализиране на анализа се очертават следните теми: интелект, ум, разсъдък; метафизични проекции на душата и духа; доказателства за Бога от идеята за съвършенната безкрайност; Бог и редът на съвършенствата; от метафизика към трансценденталност; логически проекции за единството на света и Божествената хармония. В хода на изложението бих открила отделянето на специално внимание на важния преход от религиозен и по-специално християнски и средновековен подход в разбирането и генерирането на знание за света и формирането на новия научно положен метод за опознаване, разбиране и описание на света (стр. 202). Това бих открила като важен елемент при формирането на понятието

за модерна наука в контекста на поставените питання за възможността да познаем Бог през познаването на неговото творение във философските идеи на Декарт и Лайбниц. В допълнение тук бих открила и идеята на дисертанта свързана с момента на промяна при разграничаването на полето на науката и полето на религията в епохата на Новото време. Това позволява да се отвори пространство за съществено нов подход (и ново мислене), както сам го определя дисертантът, а именно “преплитане” между научно познание и религиозно познание. Това специфично преплитане между два много различни начина за опознаване на света е от голямо значение и днес, когато търсенето на отговори за света или познаването на света се изправя пред нови ситуации. Припомнянето на философските идеи на Декарт и Лайбниц е добър пример за незаменимата роля на философията в периоди на преходи. Трансформирането на идеята за Бог от позициите на философията (Декарт, Лайбниц) на Новото време е основополагаща за формирането на идеята за модерната наука. Тази трансформация бележи началото на изцяло нова ера в познанието на човечеството, която продължава и днес.

В заключението дисертантът по ясен, кратък и убедителен начин извежда основните идейни постановки, разгърнати в дисертацията. Така разбирането за модерна наука, поставено през идеите на Декарт и Лайбниц, не остава на нивото на терминологичното конструиране, а поставя началото на сложния и специфичен преход от схоластиката към рационализма. Особено значение има разгръщането на метафизиката през методите на съмнението, анализа и извеждането, като особено важно е насочването на философските търсения във връзка с проблема за причинността. В работа дисертантът е успял да изведе онази специфична насока (през философските идеи на Новото време) при осмислянето на идеите за Бог и наука не като взаимноизключващи се, а като формиращи нови знаниеви хоризонти в общо (метафизическо) философско пространство.

Дисертацията има изведени четири научни приноса, които намирам за релевантни на постигнатото в анализа. Научните публикации (две на английски и четири на български езици) отговарят на темата на дисертацията, с което са удовлетворени и формалните критерии за защита на докторска теза, според изискванията на ЗРАСРБ. Авторефератът

напълно отговаря на текста на дисертацията. Заявявам, че нямам съвместни статии с дисертанта.

Тук бих искала да направя следната бележка: на стр. 170-171 от дисертацията се дава пример за интелигентност на ниво клетка и това се свързва с понятието “клетъчна памет”. От философска перспектива на подобни словосъчетания трябва да се гледа като на философски метафори или като на метафорични модели на обяснение. Обръщам внимание на това, че подобни словосъчетания като “памет на водата”, “торсионни полета” (не се споменават в дисертацията) и др. подобни са примери за псевдонаучно говорене. По този начин “клетъчна памет” не е добър пример за демонстриране на междината между наука и метафизика. На подобни термини и обяснения в науката се гледа като на “мимикрии” (Бушев) между научни идеи и ненаучното им обяснение. Темата за разграничаването между наука и псевдонаука е изключително важна в контекста на проблема за ролята и мястото на метафизиката в научната картина на света.

Поставям следните въпроси към дисертанта.

Въпрос 1: Може ли статистиката да доведе до нови грешки? Във връзка с твърдението на стр. 30 “... грешките в науката биват поправени с използването на статистически методи в новите технологии”.

Въпрос 2: Важна ли е за Вас разликата между интелект и интелигентност от философски позиции в контекста на темата за AI? (Обсъждане на темата в началото на глава Втора).

Предвид заявените достойнства на дисертационния труд, на неговото цялостно провеждане и аргументиране и на ясно дефинираните приноси моменти, ще гласувам със „ЗА“ присъждането на образователната и научна степен *„Доктор по философия“* на Даниела Дралева за нейната дисертация на тема: *„Развитие на концепта за модерна наука през метафизическите идеи на Декарт и Лайбниц“*.

01.12.2025 г.

Доц. д-р Юлия Васева-Дикова

OPINION

on the dissertation of

Daniela Hristova Draleva,

a full-time doctoral student in Social Philosophy

at the *Faculty of Philosophy of the Southwestern University "Neofit Rilski",*

on the topic: "***Development of the concept of modern science through the metaphysical ideas of Descartes and Leibniz***"

for the award of the educational and scientific degree "Doctor"

in the professional field 2.3. Philosophy

Scientific specialty: History of Philosophy

by Assoc. Prof. Dr. Julia Vasseva-Dikova,

Institute of Philosophy and Sociology at the Bulgarian Academy of Sciences

The dissertation focuses on a central theme in the field of philosophy - the question of what science is. The historical position of the idea of modern science in the field of philosophy, and more specifically in the works of Descartes and Leibniz, is an important starting point for contemporary analyses examining what science is today. In this way, the dissertation demonstrates the relevance of the topic today, as well as the role and importance of philosophical questions for contemporary science. In the Introduction (pp. 4-5), Draleva induces her interest in the issue through a clearly defined justification in three points: the need for a philosophical analysis of the concept of modern science; deriving the understanding of metaphysics in Descartes and Leibniz and the contemporary specifics of world studies; philosophical reconstruction of their ideas regarding science and their significance for the development of contemporary science. Within this part of the dissertation, a clear main thesis, hypothesis, object of the study, subject of the study, goals and objectives, as well as methodology are stated (pp. 5-6).

The dissertation is structurally organised into the following chapters, paragraphs and subparagraphs: Introduction, Chapter One with the 5th paragraph and subparagraphs to them (pp. 10-157), Chapter Two with the 6th paragraph and subparagraphs to them (pp. 158-265), Conclusion, Scientific Contributions, Publications, Bibliography and the dissertation has a volume of 290 pages.

The first chapter introduces the problem of the dissertation by establishing the tendency to push away from the ideas central to religious dogmatism and building a new ideological center situated around the philosophical ideas of knowledge in the 17th century. The main task implemented in this chapter is the study of those specific and essential elements of human knowledge of this era, which determine the important transition from a religious picture of the world to a scientific picture of the world. This transition is traced through the ideas of Descartes and Leibniz, which are also determining (for the author) for how not only the idea, but also the practical implementation of modern science is structured, deployed and developed. Within the framework of these philosophical concepts, the beginning of the new path (method) for reaching knowledge, which is specific only to science, is laid, and a central role in this process is played by the development of those methods that guarantee systematicity, revision and interconnection of the acquired knowledge. The first chapter presents the idea of the importance of metaphysics in the development of modern science, emphasising the change in what metaphysics is in the era of Modern Times. The development of the philosophical idea of metaphysics from antiquity to the present day, with a strong emphasis on the philosophical ideas of Descartes and Leibniz, is an important element in analysing the topic of modern science in philosophy. The placement of this key philosophical concept within the framework of the work is an essential element in the process of analysing the transition from a scholastic to a scientific picture of the world.

The critical approach and systematic doubt (p. 29) are presented as important methodological approaches of Cartesian philosophy, which had a great influence on the formation of scientific research, argumentation and verification. The importance and role of mathematics in the formation of the actual modern science is shown, as well as the presence of the problem of causality through the mechanistic statements of understanding, experimentation and explanation of the specific type of knowledge for the scientific type. The importance is given to the formation of a new and specific scientific language through the introduction of new terms and concepts. In this way, the idea of the important role of Descartes' philosophical and mathematical ideas as a tool for understanding and studying the world (p. 66) within the framework of a new scientific paradigm is raised and defended. At its core, the author places the strictly specific and clearly structured Cartesian method, which is a determining basis for the process of upgrading scientific knowledge. Within the framework of his reasoning (p. 67),

the author uses Thomas Kuhn's philosophical idea of the paradigm and brings up Cartesian philosophy and mathematics as an example of replacing one paradigmatic period (scholastic or religious worldview) with another one (Cartesian method).

Within the first chapter, the author compares key ideas of Descartes and Leibniz with regard to central problems that have formed the specificity and essence of the understanding of science. In the course of the work, a number of contemporary philosophical analyses of scientific ideas and their relationship with the problems posed and understood by the two philosophers are indicated. The multitude of contemporary analyses presented in the text are adequate to the task set at the beginning of the dissertation. Knowledge is demonstrated not only of key authors from abroad, but as a positive element of the work, I would point out the presentation of the ideas of significant authors in the field of contemporary philosophy of science (corresponding member of BAS prof. Angel Stefanov).

At the end of the chapter (p. 158), clear and specific main conclusions on the topic of the dissertation are drawn, which correctly reflect what the author has done in the dissertation.

In the second chapter, entitled "Faith and Reason. Metaphysics and Degrees of Coherence", Draleva put in focus the difficult task of clarifying the philosophical concepts of intellect and reason at the beginning of the Modern Period. For this purpose, a comparative analysis is undertaken to determine the specifics in ontological and metaphysical terms regarding the concepts of Intellectus, Mens and Ratio in the works of Descartes and Leibniz. In the course of the analysis, the following topics are outlined: intellect, mind, reason; metaphysical projections of the soul and spirit; evidence for God from the idea of perfect infinity; God and the order of perfections; from metaphysics to transcendental; logical projections for the unity of the world and Divine harmony. In the course of the presentation, I would highlight the special attention paid to the important transition from a religious, and in particular Christian, and medieval approach to understanding and generating knowledge about the world and the formation of the new scientifically established method for knowing, understanding, and describing the world (p. 202). I would highlight this as an important element in the formation of the concept of modern science in the context of the questions raised about the possibility of knowing God through the knowledge of his creation in the philosophical ideas of Descartes and Leibniz.

In addition, I would also highlight the idea related to the moment of change in the distinction between the field of science and the field of religion in the era of Modern Times. This allows for the opening of space for a fundamentally new approach (and new thinking), as she defines it, namely the “intertwining” between scientific knowledge and religious knowledge. This specific intertwining between two very different ways of knowing the world is of great importance today, when the search for answers about the world or the knowledge of the world is faced with new situations. Recalling the philosophical ideas of Descartes and Leibniz is a good example of the indispensable role of philosophy in periods of transition. The transformation of the idea of God from the positions of philosophy (Descartes, Leibniz) of Modern Times is fundamental for the formation of the idea of modern science. This transformation marks the beginning of a completely new era in the knowledge of humanity, which continues today.

In the conclusion, Draleva clearly, briefly and convincingly presents the main ideas developed in the dissertation. Thus, the understanding of modern science, set through the ideas of Descartes and Leibniz, does not remain at the level of terminological construction, but marks the beginning of the complex and specific transition from scholasticism to rationalism. Of particular importance is the development of metaphysics through the methods of doubt, analysis and deduction, and the direction of philosophical searches in relation to the problem of causality is particularly important. In the work, she has managed to bring out that specific direction (through the philosophical ideas of the New Age) in the understanding of the ideas of God and science not as mutually exclusive, but as forming new knowledge horizons in a common (metaphysical) philosophical space.

The dissertation has presented four scientific contributions, which I find relevant to what has been achieved in the analysis. The scientific publications (two in English and four in Bulgarian) correspond to the topic of the dissertation, which also satisfies the formal criteria for defending a doctoral thesis, according to the requirements of the ZRASRB. The abstract fully corresponds to the text of the dissertation. I declare that I have no joint articles with the dissertation candidate.

Here I would like to make the following note: on pages 170-171 of the dissertation, an example of intelligence at the cellular level is given, and this is associated with the concept of “cellular memory”. From a philosophical perspective, such word combinations should be

viewed as philosophical metaphors or as metaphorical models of explanation. I draw attention to the fact that such word combinations as “memory of water”, “torsion fields” (not mentioned in the dissertation), etc. are examples of pseudoscientific speech. Thus, “cellular memory” is not a good example of demonstrating the gap between science and metaphysics. Such terms and explanations in science are viewed as “mimicry” (Bushev) between scientific ideas and their unscientific explanation. The topic of distinguishing between science and pseudoscience is extremely important in the context of the problem of the role and place of metaphysics in the scientific picture of the world.

I pose the following questions to the dissertation.

Question 1: Can statistics lead to new errors? In relation to the statement on page 30 “... errors in science are corrected with the use of statistical methods in new technologies”.

Question 2: Is the difference between intellect and intelligence important to you from a philosophical perspective in the context of the topic of AI? (Discussion of the topic at the beginning of Chapter Two).

Given the stated merits of the dissertation work, its overall conduct and argumentation, and the clearly defined contributions, I will vote “**FOR**” the awarding of the educational and scientific degree “**Doctor of Philosophy**” to *Daniela Draleva* for her dissertation on the topic: “*Development of the Concept of Modern Science through the Metaphysical Ideas of Descartes and Leibniz*”.

01.12.2025 г.

Assoc. prof. Julia Vasseva-Dikova
Institute of philosophy and sociology
Bulgarian Academy of Sciences